

Nr 45

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående domstols förordnande att villkorlig dom skall avse jämväl annat brott.

Första lagutskottet har behandlat en inom riksdagen väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 555 i andra kammaren av fru *Kristensson* (h) och herr *Oskarson* (h). I motionen hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådana ändringar av brottsbalken, som medger möjlighet, när domstol förordnar att tidigare ådömd villkorlig dom eller skyddstillsyn skall avse jämväl nya brott, dels för domstolen att förena sådant förordnande med bötesstraff, dels för den dömde att avgiva nöjdförklaring.

Motionen har remissbehandlats.

Gällande rätt m. m.

Påföljdsfrågan

En huvudregel i brottsbalkens påföljdssystem är att för samma brott får ådömas endast en allmän påföljd. I enlighet härmed har i 1 kap. 5 § brottsbalken (BrB) föreskrivits att ej må dömas till flera påföljder för samma brott, med mindre annat än stadgat. De undantag som gäller är dels att villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande för vård enligt barnavårdslagen kan kombineras med dagsböter — eller disciplinstraff när fråga är om brott av krigsman — (27 kap. 2 §, 28 kap. 2 §, resp. 31 kap. 1 § andra stycket BrB), dels att ämbetsstraff kan ådömas samtidigt med annan brottspåföljd. Ådömande av bötesstraff vid sidan av annan påföljd kan ifrågakomma om det finnes påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad. Har den tilltalade fyllt 18 år må rätten jämlikt 28 kap. 3 § BrB, om det anses erforderligt för hans tillrättaförande eller eljest, i dom å skyddstillsyn förordna att i skyddstillsynen skall ingå behandling i anstalt. Vid ådömande av skyddstillsyn äger rätten också, jämlikt 28 kap. 6 § BrB, förordna övervakare och meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 § BrB (rörande vistelseort, arbetsanställning, användning av rusdrycker e. d.). I annat fall beslutar övervakningsnämnden härom. I 1 kap. 6 § BrB har vidare föreskrivits att om någon skall dömas för flera brott, gemensam påföljd skall ådömas för brotten, om ej annat är stadgat. Om särskilda skäl

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 9 saml. 1 avd. Nr 45

föreligger må för ett eller flera brott dömas till böter jämte påföljd för annan brottslighet, så ock till fängelse jämte villkorlig dom eller skyddstillsyn för brottsligheten i övrigt.

Iakttar den som erhållit villkorlig dom inte vad som åligger honom till följd av den villkorliga domen, kan domstolen, om åklagaren före prövotidens utgång anhängiggör talan därom, jämlikt 27 kap. 6 § BrB efter omständigheterna 1. besluta att varning skall meddelas den dömde, 2. meddela föreskrift enligt 5 § (ang. fullgörande av skadeståndsskyldighet) eller ändra tidigare meddelad föreskrift, 3. förlänga prövotiden till tre år, 4. undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet. Iakttar den som erhåller skyddstillsyn inte vad som åligger honom till följd av domen, äger övervakningsnämnden jämlikt 28 kap. 7 § BrB, utom att förordna om övervakning eller meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 § BrB, efter omständigheterna 1. besluta att varning skall meddelas den dömde, 2. förlänga prövotiden till högst fem år, 3. förelägga honom vid vite att iakttas meddelad föreskrift. Nämnden äger också hos åklagare göra framställning att vid domstol föres talan om undanröjande av skyddstillsynen eller om behandling i anstalt.

Finnes den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse, eller internering ha begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller eljest upphört, må rätten enligt 34 kap. 1 § BrB efter omständigheterna 1. förordna att den tidigare ådömda påföljden skall avse jämväl det andra brottet, 2. döma särskilt till påföljd för detta brott eller 3. därest den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den ådömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art. Är den tidigare ådömda påföljden villkorlig dom, må rätten vid tillämpning av punkt 1. eller 2., under tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den ådömda påföljden och viss förutsättning, besluta åtgärd som sägs i 27 kap. 6 § 1—3. Är den tidigare ådömda påföljden skyddstillsyn, må rätten vid tillämpning av samma punkter besluta åtgärd som avses i 28 kap. 7 § eller behandling i anstalt.

I *strafflagberedningens slutbetänkande »Skyddslag»* (SOU 1965:55) anföres i kapitlet rörande sammanträffande av brott m. m. bl. a. följande (s. 340).

Vad som anförts om olämpligheten av att två påföljder som syftar till behandling samtidigt skall verkställas mot den dömde, kan icke i och för sig åberopas mot en sådan tillämpning av 2 § 2 (34 kap. 1 § 2 BrB) att påföljd av samma art ådömes på nytt. Den som dömts till skyddstillsyn bör alltså kunna för annat brott på nytt dömas till skyddstillsyn. Värdet av en sådan tillämpning skulle vara att därigenom prövotiden bleve längre än vid enbart förordnande om konsumtion. Domstolen kan emellertid i stor utsträckning nå samma resultat genom att i samband med förordnande om konsumtion med tillämpning av 5 § förlänga prövotiden.

Spörsmålet om nöjdförklaring

Enligt 38 kap. 1 § BrB äger den, som ådömts villkorlig dom eller skyddstillsyn, före fullföljdstidens utgång avge förklaring att han är nöjd med domen i vad gäller den ådömda påföljden. Sådan förklaring skall avse jämväl böter, som ådömts med stöd av 27 kap. 2 § eller 28 kap. 2 § BrB, och inbegriper behandling i anstalt varom stadgas i 28 kap. 3 § BrB. Förklaringen må enligt kungl. kungörelsen den 6 november 1964 med vissa bestämmelser om vård i frihet av dem som dömts till påföljd för brott avges inför den domstol som meddelat domen, allmän underrätt, övervakningsnämnd, styresman vid fångvårdsanstalt, föreståndare vid allmänt häkte eller befattningshavare som har uppsikt över militärhäkte.

Verkställighet av fängelse, ungdomsfängelse eller internering må enligt 5 § lagen den 6 maj 1964 om behandling i fångvårdsanstalt ske, om den dömde före fullföljdstidens utgång på föreskrivet sätt avger förklaring att han avstår från talan mot domen, såvitt angår den ådömda påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring). Nöjdförklaring av den som är häktad i målet, undergår fängelse eller eljest är intagen i fångvårdsanstalt avges enligt 6 och 7 §§ inför styresmannen vid den fångvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte, där han förvaras, eller, om han hålls i militärhäkte, inför den befattningshavare som har uppsikt över häktet. En förutsättning för förklaringens giltighet är bl. a. att den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen vid rätten avkunnades för honom eller annorledes delgavs honom. Den som icke är häktad eller intagen i fångvårdsanstalt må enligt 8 § avge nöjdförklaring inför bl. a. styresman vid fångvårdsanstalt och polischef. Närmare bestämmelser om nöjdförklaring ges i lagens 9—11 och 13 §§. I 15 § stadgas bl. a. följande. Förordnas i dom om skyddstillsyn jämlikt 28 kap. 1 § BrB om behandling i anstalt skall, om den dömde avgivit nöjdförklaring varom stadgas i brottsbalken, bl. a. vad i 5 § sägs äga motsvarande tillämpning. Meddelas under prövotiden förordnande om sådan behandling, skall bestämmelserna i bl. a. 5—11 och 13 §§ äga motsvarande tillämpning.

I propositionen med förslag till lag om behandling i fångvårdsanstalt (1964: 76) anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, i avslutning till 15 § bl. a. följande.

Rörande nöjdförklaring i anledning av dom å skyddstillsyn stadgas i 38 kap. 1 § brottsbalken att den dömde äger före fullföljdstidens utgång avge förklaring, att han är nöjd med domen i vad gäller den ådömda påföljden, samt att förklaringen inbegriper bl. a. anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 §. En sådan nöjdförklaring — avseende den ådömda påföljden — torde ha en mera inskränkt innebörd än nöjdförklaring som avses i 5 § förevarande lag och torde ej omfatta exempelvis förverkande eller förvisning. Närmare föreskrifter om i vilken ordning nöjdförklaring enligt 38 kap. 1 § skall avges

upptages ej i brottsbalken utan har avsetts skola meddelas i administrativ ordning (se prop. 1962: 10 del C s. 429). De i förevarande lag upptagna reglerna om nöjdförklaring bör således ej gälla i nu avsedda fall. Däremot torde föreskrift böra meddelas om när anstaltsbehandlingen skall börja för den händelse den dömden avgivit nöjdförklaring enligt 38 kap. 1 §. I detta hänseende torde bestämmelserna i 5 § i förevarande kapitel böra äga motsvarande tillämpning.

För det fall att domstol förordnat om anstaltsbehandling under prövotiden för skyddstillsyn — på grund av den dömdes misskötsamhet eller därför att han begått annat brott än som avses med domen å skyddstillsyn — ges icke några regler om nöjdförklaring i brottsbalken. I förekommande fall synes emellertid nöjdförklaring böra kunna avges även när dylikt förordnande meddelats. Därvid torde de i förevarande lag föreslagna reglerna rörande nöjdförklaring böra tillämpas.

Om rätten vid tillämpning av 34 kap. 1 § 1. BrB beslutat att någon som ej fyllt 23 år skall undergå behandling i anstalt enligt 28 kap. 3 § BrB, äger rätten jämlikt 38 kap. 9 § andra stycket BrB förordna att beslutet skall gå i verkställighet utan hinder av att det ej vunnit laga kraft.

Motionen

I motionen erinras om den möjlighet som föreligger enligt 27 kap. 2 § och 28 kap. 2 § BrB att i förening med villkorlig dom resp. skyddstillsyn döma till dagsböter, om det finnes påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad. Denna påföljds kombination torde enligt motionärerna vara ganska allmänt utnyttjad särskilt vad gäller ungdomsbrottslingar som begått allvarligare brott och där föreskrift om skadeståndsbetalning icke givits som sätter en gräns för den tilltalades betalningsförmåga.

När emellertid en tilltalad, som redan ådömts villkorlig dom eller skyddstillsyn, begått nytt brott och domstol finner sig med tillämpning av 34 kap. 1 § 1. BrB böra förordna att den tidigare ådömda påföljden kan avse jämväl det andra brottet, föreligger icke, framhåller motionärerna, denna möjlighet att även döma till dagsböter, fastän det då torde vara än mera angeläget att kunna på så sätt skärpa påföljden. Endast då den nya brottsligheten är sådan, att däri ingår gärning som i och för sig kan medföra bötesstraff, t. ex. rattonykterhet, olovlig körning eller ringa misshandel, finns utrymme att på en omväg med stöd av 1 kap. 6 § andra stycket BrB döma särskilt för detta brott till böter jämte villkorlig dom eller skyddstillsyn för brottsligheten i övrigt. Detta är dock, påpekar motionärerna vidare, närmast en undantagsregel, vilken lagsliftaren knappast avsett skola nyttjas i sådant syfte. För att underlätta för domstol att i alla förekommande fall i lämplig mån skärpa påföljden, när domstolen finner sig böra försöka fortsätta med tidigare påbörjad kriminalvård i frihet, synes enligt motionärernas mening reglerna i brottsbalken böra jämkas i angivet hänseende.

Motionärerna erinrar vidare om möjligheterna för den som ådömts villkorlig dom eller skyddstillsyn att före fullföljdstidens utgång avgiva nöjdförklaring enligt 38 kap. 1 § BrB. Förklaringen avser även böter eller anstaltsbehandling som kan ha ådömts i förening med dylik påföljd. Särskilt när det gäller ungdomsbrottslingar är, framhåller motionärerna, bestämmelsen viktig, eftersom därmed hela påföljdssystemet genast kan träda i kraft mot och — ännu väsentligare — till stöd för den dömda. Vid tillämpning av förutnämnda stadganden i 34 kap. 1 § 1. BrB, varigenom domstolen förordnar om fortsatt villkorlig dom eller skyddstillsyn, finns enligt motionärerna likväl ej rätt för den dömda att avge nöjdförklaring.

Visserligen har enligt motionärernas mening nöjdförklaring i detta fall avsevärt mindre betydelse än eljest, då ju redan den tidigare ådömda påföljden är i kraft och vid skyddstillsyn medger övervakningsnämnd att omedelbart ingripa, men det kan dock tänkas fall där avsaknad av rätt till nöjdförklaring kan medföra olägenhet. Den dömda kan t. ex. vilja börja avtjäna anstaltsbehandling utan att avvakta utgång av fullföljdstiden. Eller det kan för övervakningsnämndens bedömande av vilka åtgärder den lämpligen bör vidtaga vara av värde att genast efter domen veta, om den kan komma att överklagas. Enligt motionärernas mening bör övervägas, om ej en ändring av brottsbalken är påkallad även i nu angivet avseende.

Remissyttrandena

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från riksåklagaren. Härjämte har Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges häradshövdingar och Föreningen Sveriges stadsdomare beretts tillfälle att avge yttrande i ärendet.

Motionen avstyrks i dess helhet av *riksåklagaren* och *advokatsamfundet*. *Häradshövdingföreningen* tillstyrker motionen såvitt gäller påföljdsfrågan men avstyrker i vad den avser frågan om nöjdförklaring. *Stadsdomarföreningen* tillstyrker motionen i dess helhet.

Påföljdsfrågan

Häradshövdingföreningen delar motionärernas uppfattning att ett praktiskt behov av den ifrågasatta kombinationsmöjligheten föreligger. Visserligen kan, framhåller föreningen, ett i viss mån motsvarande resultat ernås genom att i stället jämlikt 34 kap. 1 § 2. döma till ny villkorlig dom eller skyddstillsyn jämte böter, men den enklare anordningen att kunna förordna om konsumtion jämte böter vore i många fall ur skilda synpunkter att föredraga. Några principiella hinder mot den föreslagna anordningen

torde enligt föreningen ej föreligga. Föreningen tillstyrker därför att en lagändring i föreslaget syfte kommer till stånd.

Stadsdomarföreningen, genom sin styrelse, anser att avsaknaden av möjligheten att även döma till dagsböter i den av motionärerna angivna situationen, är en påtaglig brist. Härom torde enligt styrelsen råda fullkomlig enighet bland rikets domare och styrelsen anser sig därför kunna utan särskild motivering tillstyrka bifall till motionen i denna del.

Advokatsamfundet framhåller genom sin styrelse att det, såvitt bekant, i praktiken knappast framträtt något påtagligt behov av en sådan ändring samt anför vidare.

I vart fall synes skälen för den föreslagna ändringen inte vara så starka att de motiverar en ordning som inte står i överenskommelse med den systematik åt vilken bestämmelsen i 34 kap. 1 § BrB ger uttryck. Möjligheten till bötespåföljd kan knappast inordnas under alternativet 1 i nämnda lagrum.

Det kan för övrigt här erinras om att vissa möjligheter till komplettering av den tidigare påföljden står öppna inom ramen för densamma (jämför 34 kap. 5 § andra stycket och 34 kap. 6 § första stycket).

Skulle domstolen i något fall inte finna dessa särskilda möjligheter vara tillfyllest, återstår, om man inte vill undanröja den tidigare påföljden, att jämlikt 34 kap. 1 § 2 döma särskilt till påföljd för det nya brottet. Kan det nya brottet inte bestraffas enbart med böter, därför att sådan påföljd inte ingår i straffskalan för brottet, möter formellt inte något hinder att för det nya brottet döma särskilt till villkorlig dom eller skyddstillsyn förenad med böter. I så fall skulle sålunda två domar å villkorlig dom eller skyddstillsyn komma att gälla vid sidan av varandra, om man nu i något undantagsfall skulle vilja tillgripa en skärpning med böter vid sammanträffande av brott (jämför strafflagberedningens förslag SOU 1965: 55 sid. 340).

Riksåklagaren anför följande.

Vid förordnande att villkorlig dom skall avse även annat brott än sådant som omfattas av domen torde det på grund av bestämmelsen i 34 kap. 5 § första stycket brottsbalken endast undantagsvis förekomma anledning att skärpa påföljden med böter. I fall då skärpning anses behövlig utan att åtgärder enligt 27 kap. 6 § 1—3 brottsbalken anses påkallade är omständigheterna nämligen vanligtvis sådana att det finns anledning att tillämpa 34 kap. 1 § 2 eller 3 samma balk. Vid skyddstillsyn är läget i detta avseende måhända något annorlunda. Inte heller vid skyddstillsyn torde det emellertid annat än i enstaka fall finnas anledning att skärpa påföljden med böter. När en sådan skärpning anses påkallad, kan detta ske genom att domstolen med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 brottsbalken dömer till ny villkorlig dom eller ny skyddstillsyn för den nytillkomna brottsligheten och därvid med stöd av 27 kap. 2 § respektive 28 kap. 2 § brottsbalken även utdömer böter (jfr NJA II 1962 sid. 530 och högsta domstolens dom den 8 mars 1967, nr B 4).

På grund av det anförda föreligger det inte behov av att lagstiftningsvägen införa möjlighet att vid tillämpning av 34 kap. 1 § 1 brottsbalken utdöma böter.

Spörsmålet om nöjdförklaring

Riksåklagaren, häradshövdingföreningen och advokatsamfundet grundar sitt avstyrkande på de ovan redovisade bestämmelserna i 38 kap. 1 § och 9 § andra stycket BrB samt lagen den 6 maj 1964 om behandling i fångvårdsanstalt. Häradshövdingföreningen tillägger att den ej anser att, såsom motionärerna anfört, möjlighet till nöjdförklaring inför domstol vid förordnande enligt 34 kap. 1 § 1. BrB skulle vara av nämnvärd betydelse för övervakningsnämndernas verksamhet.

Stadsdomarföreningen, genom sin styrelse, framhåller att motionärernas förslag synes sakna större praktisk betydelse men har likväl ingen erinran mot dess genomförande.

Utskottet

I förevarande motion föreslås att sådant förordnande jämlikt 34 kap. 1 § 1 brottsbalken, som innebär att ådömd villkorlig dom eller skyddstillsyn skall avse jämväl nya brott, skall kunna kombineras med bötesstraff. Härigenom skulle enligt motionärerna skapas vidgade möjligheter för domstolen att skärpa påföljden, när den finner att tidigare påbörjad kriminalvård i frihet bör fortsätta. Vidare yrkar motionärerna att möjlighet införes för den dömde att avge nöjdförklaring vid förordnande som nyss sagts. Som skäl härför anföres att den som dömts till skyddstillsyn kan vilja utan dröjsmål börja undergå i skyddstillsynen ingående anstaltsbehandling.

Vad först gäller påföljdsfrågan kan vid första anblicken avsaknaden av möjlighet att även döma till böter i den angivna situationen synas vara en brist i brottsbalkens påföljdssystem. Såväl riksåklagaren som advokatsamfundet framhåller dock i sina yttranden över motionen att den av motionärerna önskade skärpningen är av ringa praktisk betydelse samt att, om den vid något enstaka tillfälle skulle behöva tillgripas, den kan åstadkommas genom att domstolen för nytillkommen brottslighet dömer till böter samtidigt som den med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 dömer till ny villkorlig dom eller ny skyddstillsyn. Med hänsyn härtill synes det av motionärerna aktualiserade spörsmålet icke vara av sådan angelägenhetsgrad att det påkallar en framställning av riksdagen, särskilt som utskottet erfarit att frågan redan uppmärksammats i justitiedepartementet och torde komma att prövas i lämpligt sammanhang.

Beträffande nöjdförklaring erbjuder visserligen, som motionärerna framhåller, brottsbalken icke någon möjlighet för den dömde att avge sådan förklaring i den situation som anges i motionen. Som framgår av vad ovan redovisats kan emellertid i sådant fall tillämpas bestämmelserna om nöjdförklaring i lagen om behandling i fångvårdsanstalt. På grund härav kan utskottet inte tillstyrka bifall till motionen i denna del.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motion, II: 555, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 oktober 1967

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Erik Svedberg (s), Hjorth (s), Arvidson (h), Ernulf (fp), Svanström (cp), fru Lilly Ohlsson (s) och herr Lidgard (h);

från andra kammaren: fru Gärde Widemar (fp), fru Johansson (s), herrar Ekström i Björkvik (s), Svensson i Vä (cp), fru Kristensson (h), fröken Bergegren (s), herrar Keijer (fp) och Jönsson i Malmö (s).

Reservation

av fru *Gärde Widemar (fp)*, herrar *Arvidson (h)*, *Ernulf (fp)*, *Lidgard (h)*, fru *Kristensson (h)* och herr *Keijer (fp)*, vilka ansett

dels att andra stycket i utskottets yttrande bort erhålla följande lydelse.

Vad först gäller påföljdsfrågan delar utskottet motionärernas uppfattning att avsaknaden av möjlighet att även döma till böter i den angivna situationen synes vara en svaghet i brottsbalkens påföljdssystem. Visserligen kan den av motionärerna önskade skärpningen åstadkommas genom att domstolen för nytillkommen brottslighet dömer till böter samtidigt som den med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 dömer till ny villkorlig dom eller ny skyddstillsyn, men från praktisk synpunkt synes den enklare anordningen att förordna om konsumtion och samtidigt utdöma böter i vissa fall vara att föredraga. I likhet med häradshövdingföreningen och stadsdomarföreningen vill utskottet därför förorda att den av motionärerna föreslagna ändringen kommer till stånd. Spörsmålet har också, enligt vad utskottet erfarit, redan uppmärksammats inom justitiedepartementet och bör enligt utskottets mening där upptas till övervägande i lämpligt sammanhang. Vad utskottet i denna del anført bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

dels ock att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 555, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i det föregående anført i påföljdsfrågan;

B. att förevarande motion i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.